

SPOSOBY DOSTOSOWANIA FORM I METOD PRACY W TYM DO POTRZEB UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI ZESPOŁU PRZYRODMOCZEGO (PRZYRODA, BIOLOGIA, GEOGRAFIA, FIZYKA I CHEMIA)

W każdej szkole są uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W myśl przepisów prawa oświatowego, w szczególności Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1280 oraz z 2022 r. poz. 1594) uczniowie wymagają objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną z powodu:

- 1) niepełnosprawności;
- 2) niedostosowania społecznego
- 3) zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
- 4) zaburzeń zachowania lub emocji;
- 5) szczególnych uzdolnień;
- 6) specyficznych trudności w uczeniu się;
- 7) deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych;
- 8) choroby przewlekłej;
- 9) sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
- 10) niepowodzeń edukacyjnych;
- 11) zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
- 12) trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą.

Tak szeroki katalog wskazuje, że praktycznie w każdej klasie znajdują się uczniowie, którzy wymagają indywidualnego wsparcia i podejścia w odpowiedzi na konkretne potrzeby. Mając na względzie obowiązek indywidualizacji pracy na lekcji oraz potrzeby uczniów posiadających orzeczenia i opinie z poradni psychologiczno-pedagogicznej, w programie Poznajemy przyrodę są zaproponowane działania, których celem jest dostosowanie pracy podczas lekcji przyrody do możliwości uczniów z najczęściej występującymi zaburzeniami.

Proponowane dostosowania form i metod pracy	Rodzaj orzeczenia lub opinii				
	Autyzm, zespół Aspergera	ADHD i zaburzenia koncentracji uwagi	Upośledzenie w stopniu lekkim	Afazja, niepełnosprawność ruchowa	Dysleksja rozwojowa, dyskalkulia
wydłużenie czasu na odpowiedź pisemną			√	√	√
wydłużenie czasu na odpowiedź ustną	√	√	√	√	√
nie wywoływanie ucznia do natychmiastowej wypowiedzi	√	√		√	
miejsce w pierwszej ławce	√	√			
stopniowanie trudności	√	√	√	√	√
zapowiedź zmian oraz planowanych działań, np. wyjść poza klasę	√	√			
tolerancja podczas oceny zadań wymagających np. obliczeń skali, określenia kierunków świata				√	√

Proponowane dostosowania form i metod pracy	Rodzaj orzeczenia lub opinii				
	Autyzm, zespół Aspergera	ADHD i zaburzenia koncentracji uwagi	Upośledzenie w stopniu lekkim	Afazja, niepełnosprawność ruchowa	Dysleksja rozwojowa, dyskalkulia
umożliwienie poznawania wielozmysłowego, np. przez dotyk, węch			√	√	
dzielenie zadań na etapy	√	√	√	√	√
zaznaczenie kolorami ważnych treści			√		√
nie wywoływanie ucznia do czytania „na głos” przy klasie	√				√
ocenianie toku a nie wyniku obliczeń					√
formułowanie poleceń w formie krótkich komunikatów dla ucznia	√	√	√	√	√
tolerancja w ocenie grafizmu pisma i rysunków ucznia				√	√

W nauczaniu przyrody szczególnie istotne jest poznawanie przez doświadczanie. Właśnie dlatego ważny jest dobór odpowiednich doświadczeń i pokazów, kiedy w klasie znajdują się uczniowie z różnymi zaburzeniami. Ponieważ praca na innych zajęciach niż przyroda często przybiera podobny tok, zaproponowane powyżej działania mogą zostać wykorzystane do pracy z uczniami również na innych przedmiotach. Znaczenie ma również przestrzeń, w której prowadzimy zajęcia. Pracownia przyrody powinna być przyjazna dla ucznia. Warto zadbać, aby uczniowie widzieli wyłącznie potrzebne elementy. Nie powinno być zbyt wielu tablic dydaktycznych, intensywnych kolorów ścian. Oczywiście najlepszym miejscem do poznawania przyrody jest ona sama. W przypadku uczniów z zaburzeniami warto przygotować prosty plan wyjścia poza salę lekcyjną lub wycieczki, tak aby uniknąć nieplanowanych i niekontrolowanych reakcji i lęków.

Uczeń z autyzmem oraz uczeń z zespołem Aspergera

Autyzm to zaburzenie rozwojowe, którego objawy występują w trzech głównych obszarach tzw. triady autystycznej: komunikacja, interakcje społeczne oraz stereotypowe wzorce zachowania, zainteresowania i aktywności. Praca z uczniem autystycznym na lekcji powinna być ukierunkowana na niwelowanie niepożądanych reakcji i zachowań. Ważne jest zrozumienie ucznia, jego potrzeb i ograniczeń w odbiorze prezentowanych treści. Nauczyciel powinien być przygotowany na brak kontaktu wzrokowego, dziwny ton głosu ucznia oraz inne zaburzenia, np. silną reakcję na bodźce dźwiękowe czy węchowe. To sprawia, że podczas lekcji przyrody warto pamiętać o:

- zapowiadaniu uczniowi wszelkich zmian (najlepiej zapowiadać tok lekcji i nie zaskakiwać ucznia nagłą decyzją np. o wyjściu na zajęcia terenowe, które nie były wcześniej planowane);
- wyznaczeniu uczniowi miejsca najbliższej nauczyciela, tak by ograniczyć bodźce rozpraszające;
- zwracaniu się bezpośrednio do ucznia, po imieniu;
- wykorzystaniu wąskich zainteresowań ucznia w procesie dydaktycznym;
- pozwalaniu na momenty wyciszenia, np. przez zakładanie słuchawek, przejście na tył klasy lub do kąciaka wyciszenia;
- zachowanie schematu pracy i stałości działań edukacyjnych, np. zajmowanie tej samej ławki lub stolika podczas zajęć;
- kierowaniu poleceń bezpośrednio do ucznia, formułowanie poleceń bardzo prostym językiem;
- wyjaśnieniu używanych żartów, porównań, przenośni, metafor lub ograniczenie ich stosowania;
- uzupełnianiu opisów obrazami, filmami (z zapowiedzią nietypowych dźwięków, jeżeli wystąpią);
- sprawdzaniu zrozumienia przeczytanego tekstu;
- doborze doświadczeń, które nie niosą silnych bodźców, np. węchowych czy dotykowych;
- gotowości na brak kontaktu wzrokowego z uczniem.

Podobne działania warto rozważyć również podczas pracy z uczniami o zaburzonej komunikacji, np. mutyzmem selektywnym.

Uczeń z ADHD lub zaburzeniami koncentracji uwagi

Uczniowie z zaburzeniami koncentracji uwagi oraz ADHD mają ogromne problemy ze skupieniem na toku lekcji. Często są postrzegani jako bałaganiarze i ciągle ruchliwi, czasem impulsywni. Praca z uczniem nadruchliwym wymaga od nauczyciela gotowości na ten chaos. Ucznia z ADHD w momentach aktywności warto zaprosić do pomocy, np. rozdania kartek kolegom. Podczas realizacji programu nauczania z przyrody warto wspierać ucznia przez:

- stwarzanie warunków do wielokrotnego powtarzania materiału;
- wyznaczenie miejsca możliwie najbliższej nauczyciela, z dala od okna i innych rozpraszaczy;
- używanie aktywnych metod pracy na lekcji, np. inscenizacji;
- częstą kontrolę skupienia ucznia;
- częste nawiązywanie kontaktu wzrokowego;
- naprzemiennność wysiłku i relaksu;
- ograniczenie ilości bodźców docierających jednocześnie do ucznia;
- upewnienie się, że uczeń dokończył zadaną pracę, np. notatkę;
- używanie krótkich komunikatów w kontakcie z uczniem;

- opracowanie precyzyjnych instrukcji wykonawczych do prowadzenia obserwacji i doświadczeń przyrodniczych.

Uczeń z upośledzeniem w stopniu lekkim

U uczniów upośledzonych najgorzej funkcjonuje logiczne i abstrakcyjne myślenie. W pracy z takimi uczniami należy opierać się na myśleniu konkretnym, obrazowym. To wskazanie by dobór metod i środków dydaktycznych był dostosowany przez:

- dobór pomocy dydaktycznych wspierający pamięć dotykową, np. praca z różnymi fakturami;
- wydłużenie czasu pracy;
- podzielenie zadań na etapy;
- krótkie konkretne polecenia;
- uproszczenie map i schematów, z których korzysta nauczyciel;
- ograniczenie wymagań do minimum;
- działanie na konkretach z ograniczeniem pojęć abstrakcyjnych.

Uczeń z niepełnosprawnością ruchową lub afazją

Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, potrzebują dobrze zorganizowanej przestrzeni. Konieczna jest tolerancja w ocenie grafizmu pisma oraz wydłużonego czasu pracy. Dostosowanie dla takich uczniów można zrealizować przez:

- tolerancję oceny grafizmu pisma i dokładności wykonywanych rysunków,
- rezygnację z oceniania zeszytu ucznia,
- wydłużenie czasu na wypowiedź ustną lub pisemną,
- na sprawdzianach ograniczenie rodzajów zadań do pytań jednokrotnego wyboru, zadań z lukami (czyli rezygnacja z pełnych wypowiedzi pisemnych);
- spokojna atmosfera pracy (oczekiwanie na odpowiedź ucznia z afazją);
- obniżone wymagania co do tworzenia schematów, wykresów, rysunków;
- akceptacja min i gestów, których uczeń używa w komunikacji.

Uczeń z dysleksją rozwojową (w tym dysgrafią, dysortografią) oraz dyskalkulią

Dysleksja to zespół zaburzeń w czytaniu i pisaniu. Dla dziedzin przyrodniczych ma ono znaczny wpływ na przyswajanie wiedzy. Uczniowie z zaburzeniami dyslektycznymi mają trudności, które przekładają się na ich możliwości. W nauczaniu przyrody znaczenie będą miały obliczenia, np. skali, odczytywanie map czy stosowanie poprawnych jednostek. Podczas lekcji przyrody warto stosować następujące dostosowania:

- należy brać pod uwagę tok obliczeń, a nie wynik końcowy (uczeń może przedstawiać cyfry oraz mylić te o podobnym kształcie, np 6 i 9);
- należy unikać polecenia czytania tekstu „na głos” przy klasie;
- w sprawdzianach należy zrezygnować z zadań wielokrotnego wyboru;
- zadania z treścią należy dzielić na etapy już w poleceniu;
- unikać oceniania poprawności ortograficznej i estetyki pisma;
- umożliwić pisanie literami drukowanymi;
- uwzględnić podczas oceniania możliwość zamiany skrótów, cyfr, symboli;
- umożliwić używanie kalkulatora prostego podczas obliczeń.

Uczeń zdolny

Uwzględniając indywidualne potrzeby uczniów, należy dobrać poziom wymagań, formy i metody pracy adekwatne do możliwości intelektualnych ucznia. Tu warto pamiętać o potrzebach uczniów szczególnie uzdolnionych. Praca z uczniem zdolnym może odbywać się przez samodzielne dochodzenie do wiedzy w escape roomach, tworzenie lapbooków i inne aktywności. Program Poznajemy przyrodę proponuje, aby uczeń zdolny samodzielnie wykonywał doświadczenia zawarte w Laboratorium Młodego Przyrodnika, w celu rozszerzania wiedzy i umiejętności. Wsparcie ucznia zdolnego powinno odbywać się przez:

- przygotowanie do różnych konkursów;
- dostarczenie źródeł poszerzających wiedzę ucznia;
- wykorzystanie potencjału ucznia, który może być liderem grup lub asystentem nauczyciela;
- dodatkowe karty pracy dla ucznia;
- opracowanie indywidualnego planu rozwoju ucznia we współpracy z rodzicami oraz innymi nauczycielami w szkole;
- stworzenie możliwości udziału w projektach edukacyjnych, w tym międzyklasowych czy międzyszkolnych.